تیئۆرەکانی هونەرمەند حەسەن زیرەک : بۆ بە کوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان

تیئۆرەکانی
بابەتێک بۆ گفتوگۆ !؟
تیئۆرەکانی هونەرمەند حەسەن زیرەک : بۆ بە کوردی کردنی ئاوازە بیانیەکان .

دکتۆر مەولود ئیبراهیم حەسەن

کارە پڕداهێنانەکانی زیرەک کێلگەیەکی فراوانە بەقەد فراوانی کوردستان و پڕ تەمەنە بە قەد تەمەنی داهینان . زیرەک ئەو گێلگەیەیە ڕاستە ناسراوەو بەردەوام باس دەکرێت ، بەڵام، باسکردنەکان هێشتا زۆربەی هه رە زۆریان لێکۆڵینەویی و زانستی نین ..زانستی بە قەد داهێنانی زیرەک ! چۆن ژیان و کەسایەتی و هونەرو مێژووی زیرەک ڕەنگاوڕەنگێکی تاوسی□ ! هه موو رەنگەکانی تێدایەو رەنگەکانیش بەردەوام لە گۆڕان و نوێ بوونەوە دان . ئێمە پێشترلە چەند نووسێنێک دا داوای زانستی (زیرەکناسیی) و دامەزراندنی (نێوەندی زیرەکناسیی)و کاری (بەرەو زیرەکناسیی) مان کردووە ، لەم داویانە مەبەستمانە :

یەکەم : دامەزراندنی(نێوەندی زیرەکناسیی) ، کە لەو نێوەندە هه موو ئەو نووسەرو لێکۆڵەرانە تێیدا کۆببنەوەو بەردەوام بە بەرنامە وزانستییەوە کار لەسەر لایەنە جۆراو جۆرەکانی ژیان و کەسایەتی و هونەری زیرە ک بکەن .

دووەم :لە(بەرەوزیرەکناسیی) دا مەبەستمانە هه موو بەڵگە دەنگیی و وێنەیی ڤیدیۆیی و وێنەی فۆتۆگرافی و نووسراوو نە نووسراوکانی زیرەک کۆبکرێتەوەو پۆلین بکرێ و بە پێی زەمەنی ژیان و قۆناخەکانی هونەری زیرەک ڕێزبەند بکرێن و بخرێنە بەدەستی لێکۆڵەران و نووسەرانی زیرەکدۆست .

سێیەم : کارکردن بۆ دروستکردنی (زانستیی زیرەکناسیی) وئەمەش پاش لێکۆڵینەوەو هه ڵسەنگاندنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ژیان و هونەری زیرەک و گەیشتن بە تایبەتمەندییەکانی زیرەک لە هه موو ڕوێکەوە ئەم زانستە دروست دەبێت.

ئەگەر ڕۆژێ توانیمان ئەم کارانە بکەین ، دیارە ئەوکاتە کورد کەوتووەتە سەر ڕیگای ڕاستی ڕیزگرتن لە کەسایەتی و هونەری زیرەک ،

ئەو کاسایەتی و هونەرەی پێویست بە تیئۆرەی تایبەت دەکات بۆ ناسین
و تێکەیشتنی هونەرو داهێنانەکانی ، ئەوەش لە بیر نەکەین ، ئێمە
کە دەنووسین : تیئۆرەکانی زیرەک لە بە کوری کردنی ئاوازە
بیانییەکان ، مە بەستمان ئەوە نیە – دەقی نووسراوی تیئۆرەکانی
زیرەکت بخەینە بەردەست و یان ئەو تیئۆرە بە نووسین هه بن ! بەڵکو
ئێمە بە دوای بەکارھێنانی ئەو تیئۆرەدا د□گ□□ین لە نێو
گۆرانیەکانی دا کە زیرەک بەو توانا بێ سنوورەی کە خۆی هه یەتی و
لە کارە داهێنانە هونەریەکانی دا کردوویەتی ، واتە تیئورەکەی لە
نیو کارە پر داهێنانەکانی دا دەدۆزریتەوە .
ئ□م□ک□ش بە بۆ نەی یادی(٤٧ ساڵەی ساڵفەوتی زیرەک) دەرگایەکی
تازە بەسەر جیهانی ناسینی زیرەک دا دەکەینەوە ، هه رچەندە دەبێ
لەسەرەتاوە دان بەوە دابنێم ؛ کەمن پسپۆری مۆسیقاو دەنگ و ئاواز
نیم و هیچ شارەزاییەکی زانستیانەم لە خوێندنەوەی نۆتە و لە
زانستیی ئەم بابەتانە نیە! بۆیە من لەڕووی تیئۆرییەکی ئەدەبیی□وە
قسە لەم بابەتە دەکەم و مەجالە پسپۆرییەکە بۆ زاناو شارەزایانی
مۆسیقاو ئاوازو دڵسۆزانی زیرەک بە جێدەهیڵم !
من لێرە وەک کەسێکی زیرەکدۆست و گوێگری بەردەوامی دەنگی زیرەک و
کەمیک شارەزا لە ژیان و کەسایەتی زیرەک ، باس لە تیئۆرەکانی
بەکوردیکردنی ئاوازە بیانییەکان دەکەم و هه وڵدەدەم ڕێگا کە –
کەمێک – خۆش بکەم و لە نێو گۆرانیەکانی دا هێڵی تیئۆرەکان
دەدۆزمەوەو دەیخەم□ بەردەستی مامۆستا پسپۆرەکان وهیوادارم ئەوان
بەشە کارەکییەکەی ئەم تیئۆرە تەواو بکەن .
تایبەتمەندیی گۆرانیی□کانی زیرەک :
زیرەک ژمارەی گۆرانیی□کانی تا ئێستا بە تەواوی نازانرێ ، دوا
ژمارە کە نێوەندێکی کلتوری لە ڕۆژهه ڵاتی کۆردستان بڵاوی
کردووتەوە (٣٦٢٣)گۆرانیە، هه رچەندە پێم وانیە ئەم ژمارەیەش
ژمارەیەکی جێگیر بێت ! بەهه رحال ساغکردنەوەی ژمارەی گۆرانیی□کانی
زیرەک کارێکی زۆر زەحمەت ، لە بەر ئەم هۆیانە :
یەکەم : شوێنی تۆمارکردنی زیرەک لە دوو و□لاتی داگیرکەری ئێران و
ئیراق داو لە ئێستگەکان و ئاهه نگە جەماوەریەکان و دانیشتنە
تایبەتەکان ، هێندە زۆرو هێندە پەرتن بە هیچ ک□س لە داهاتووێکی
زوودا کۆناکرێنەوە .
دووەم: هه ندێ لە گۆرانیی□کانی زیرەک لە ناچوون بە هه رھۆیەک بێت
،بەدەستی ئەنقەست یان بە
هۆی بێ کەسی و بێماڵی و بێ ئەرشیفی زیرەک لە زۆرکاتی ژیانی دا.
سێیەم : هه ندێ ئاهه نگ و گۆرانی زیرەک بۆ کەسانی تایبەت و لە
ماڵان تۆمارکراون ، ئەم خاوەن ماڵانە وا دەزانن و لایان وایە کە

جەمە خواردنەکان داوەتە زیرەک ، ئیتر ئەم گۆرانیانە هیچ مافێکی زیرەکی بەسەرەوە نەماوە بەاویان ناکەنەوە !!

.من بە هۆی ئەو بەردەوامی و تەمەنە درێژەی کە لە منداڵییەوە گوێ لە گۆرانییەکانی زیرەک دەگرم ، دەتوانم داهێنانەکانی بە سەر ئەم چەند خاڵە دابەش بکەم :

١-ئەو گۆرانیانەی کە بە شێعرو ئاواز هی خۆیەتی .

٢-ئەو گۆرانیانە کە شێعرەکان شیعری شاعرانی ناسراوانی کوردن و ئاوازی هی زیرەکە .

٣-ئەو گۆرانیە فۆلکلۆریانەی کە زیرەک لە هەموو ناوچەو زارو بنزارەکوردیەکان وەری گرتووەو بە شێعرو ئاوازەوە گۆڕانکاری تێداکردووە .

٤-ئەو گۆرانیانەی کە لە میللەتانی تر وەری گرتووەو گۆڕانکاری لە شێعرو ئاوزەکاندا کردووە .

٥-ئەو گۆرانیانەی کە تەنیا ئاوازەکەی لە میڵەتانی تر وەرگرتووەو گۆڕانی تێداکردووەو بە شێعری خۆ یان بە شێعریکی تری فۆلکلۆر یان شیعری شاعیرانەوە گوتوویەتی.

٦-ئەو گۆرانیانەی کە شیعرەکە هی شاعیرانی کوردەو بە ئاوازێکی بیانی بە گۆڕانکاریەوە تۆماری کردووە .

٧-ئەوگۆرانیەی کە ئاوازی کەسانی ترەو بە شێعری خۆی یان شیعری شاعیرانی تر و بە شێوە گوتنی خۆی گوتوویەتی .

٨-زیرەک لە گوتنی هەموو جۆرەگۆرانیەکان دا هونەرێکی زۆری نواندووە ، چ وەک شاعیرو چ وەک ئاواز دانەرو چ لە گوتنەوەی دا ،گۆرانیەکانی دەوڵەمەندو خۆش و جوان کردووە ، لە ئاوازدا بە تێکەڵکردنی دەنگی بڕگەیی وبڕگەی ماندار وشەی جوان و پاش و پێشکردنی وشەو کورتە ڕستەو نەوە ڕستە و بەئاوازی پێ لە ڕازاندنەوە دا، زیرەک ئەو هونەرەی لە گەڵ ئاوازەکانی نواندووە ، بە هەمان شێوە لەگەڵ شیعریشدا ئەمەی کردووە .

٩-زیرەک لە ئاوزو شێوەی گوتنی خۆیدا هێندە دەوڵەمەندە ، بەشێکی زۆری لە هەموو جۆرە گۆرانیە کان بە زیاتر لە ئاوازەک و زیاتر لە شێوە گوتنیک گوتووتەوە .

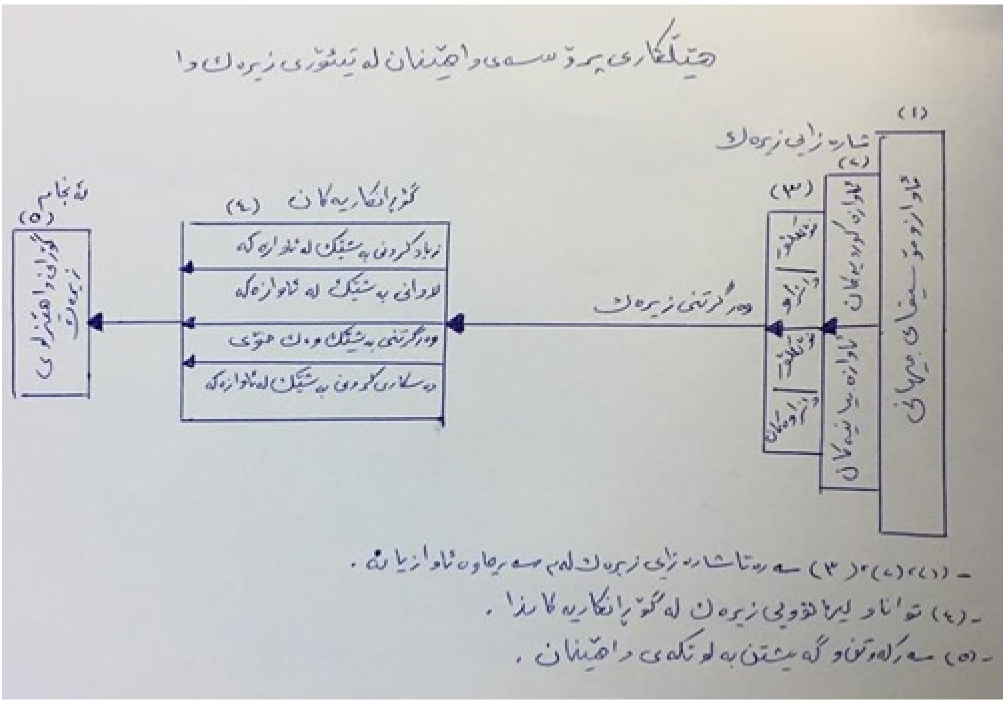

-١٨/٦/٢٠١٩-هه ولێر

کارە پێداهێنانەکانی زیرەک کۆلگەیەکی فراوانە بەقەد فراوانی کوردستان و پێ تەمەنە بە قەد تەمەنی داهێنان . زیرەک ئەو گەلگەیەیە ڕاستە ناساراوەو بەردەوام باس دەکرێت ، بەڵام، باسکردنەکان هێشتا زۆربەی هه ڕە زۆریان لەکۆڵینەوەیی و زانستی نین ..زانستی بە قەد داهێنانی زیرەک ! چۆن ژیان و کەسایەتی و هونەرو مێژووی زیرەک ڕەنگاوڕەنگەکی تاوسییە ! هه موو ڕەنگەکانی تێدایەو ڕەنگەکانیش بەردەوام لە گۆڕان و نوێ بوونەوە دان . ئەمە پێشترلە چەند نووسینێک دا داوای زانستی (زیرەکناسیی) و دامەزراندنی (نێوەندی زیرەکناسیی)و کاری (بەرەو زیرەکناسیی) مان کردووە ، لەم داوایانە مەبەستمانە :

یەکەم : دامەزراندنی(نێوەندی زیرەکناسیی) ، کە لەو نێوەندە هه موو ئەو نووسەرو لێکۆڵەرانە تێیدا کۆببنەوەو بەردەوام بە بەرنامە وزانستییەوە کار لەسەر لایەنە جۆراو جۆرەکانی ژیان و کەسایەتی و هونەری زیرە ک بکەن .

دووەم :لە(بەرەوزیرەکناسیی) دا مەبەستمانە هه موو بەڵگە دەنگیی و وێنەیی ڤیدیۆیی و وێنەی فۆتۆگرافی و نووسراوو نە نووسراوکانی زیرەک کۆبکرێتەوەو پۆلین بکرێ و بە پێی زەمەنی ژیان و قۆناخەکانی هونەری زیرەک ڕێزبەند بکرێن و بخرێنە بەردەستی لێکۆڵەران و نووسەرانی زیرەکدۆست .

سێیەم : کارکردن بۆ دروستکردنی (زانستیی زیرەکناسیی) وئەمەش پاش لێکۆڵینەوەو هه ڵسەنگاندنی لایەنە جۆراوجۆرەکانی ژیان و هونەری زیرەک و گەیشتن بە تایبەتمەندییەکانی زیرەک لە هه موو ڕووەکەوە

ئەم زانستە دروست دەبێت.

ئەگەر ڕۆژێ توانیمان ئەم کارانە بکەین ، دیارە ئەوکاتە کورد کەوتووەتە سەر ڕیگای ڕاستی ڕیزگرتن لە کەسایەتی و هونەری زیرەک ، ئەو کاسایەتی و هونەرەی پێویست بە تیئۆرەی تایبەت دەکات بۆ ناسین و تێکەیشتنی هونەرو داهێنانەکانی ، ئەوەش لە بیر نەکەین ، ئێمە کە دەنووسین : تیئۆرەکانی زیرەک لە بە کوری کردنی ئاوازە بیانیەکان ، مە بەستمان ئەوە نیە – دەقی نووسراوی تیئۆرەکانی زیرەکت بخەینە بەردەست و یان ئەو تیئۆرە بە نووسین هه بن ! بەڵکو ئێمە بە دوای بەکارهێنانی ئەو تیئۆرەدا د□گ□□ین لە نێو گۆرانیەکانی دا کە زیرەک بەو توانا بێ سنوورەی کە خۆی هه یەتی و لە کارە داهێنانە هونەریەکانی دا کردوویەتی ، واتە تیئورەکەی لە نیو کارە پر داهێنانەکانی دا دەدۆزریتەوە .

ئەمڕۆکەش بە بۆ نەی یادی(٤٧ ساڵەی ساڵفەوتی زیرەک) دەرگایەکی تازە بەسەر جیهانی ناسینی زیرەک دا دەکەینەوە ، هه رچەندە دەبێ لەسەرەتاوە دان بەوە دابنێم ؛ کەمن پسپۆری مۆسیقاو دەنگ و ئاواز نیم و هیچ شارەزاییەکی زانستیانەم لە خوێندنەوەی نۆتە و لە زانستیی ئەم بابەتانە نیە! بۆیە من لەڕووی تیئۆرییەکی ئەدەبیەوە قسە لەم بابەتە دەکەم و مەجالە پسپۆرییەکە بۆ زاناو شارەزایانی مۆسیقاو ئاوازو دڵسۆزانی زیرەک بە جێدەهیڵم !

من لێرە وەک کەسێکی زیرەکدۆست و گوێگری بەردەوامی دەنگی زیرەک و کەمیک شارەزا لە ژیان و کەسایەتی زیرەک ، باس لە تیئۆرەکانی بەکوردیکردنی ئاوازە بیانییەکان دەکەم و هه وڵدەدەم ڕێگا کە – کەمێک – خۆش بکەم و لە نێو گۆرانیەکانی دا هێڵی تیئۆرەکان دەدۆزمەوەو دەیخەم□ بەردەستی مامۆستا پسپۆرەکان وهیوادارم ئەوان بەشە کارەکییەکەی ئەم تیئۆرە تەواو بکەن .

تایبەتمەندیی گۆرانیەکانی زیرەک :

زیرەک ژمارەی گۆرانیەکانی تا ئێستا بە تەواوی نازانرێ ، دوا ژمارە کە نێوەندێکی کلتوری لە ڕۆژهه ڵاتی کۆردستان بڵاوی کردووتەوە (٣٦٢٣)گۆرانیە، هه رچەندە پێم وانیە ئەم ژمارەیەش ژمارەیەکی جێگیر بێت ! بەهه رحال ساغکردنەوەی ژمارەی گۆرانیەکانی زیرەک کارێکی زۆر زەحمەت ، لە بەر ئەم هۆیانە :

یەکەم : شوێنی تۆمارکردنی زیرەک لە دوو وڵاتی داگیرکەری ئێران و ئیراق داو لە ئێستگەکان و ئاهه نگە جەماوەریەکان و دانیشتنە تایبەتەکان ، هێندە زۆرو هێندە پەرتن بە هیچ ک□س لە داهاتووێکی زوودا کۆناکرێنەوە .

دووەم: هه ندێ لە گۆرانیەکانی زیرەک لە ناوچوون بە هه رهۆیەک بێت ، بەدەستی ئەنقەست یان بە

هۆی بە کەسی و بەماڵەی و بە ئەرشیفی زیرەک لە زۆرکاتی ژیانی دا.
سێیەم : هەندە ئاهەنگ و گۆرانی زیرەک بە کەسانی تایبەت و لە ماڵان تۆمارکراون ، ئەم خاوەن ماڵانە وا دەزانن و لایان وایە کە جۆرە خواردنەکان داوەتە زیرەک ، ئیتر ئەم گۆرانیانە هیچ مافێکی زیرەکی بەسەرەوە نەماوە بڵاویان ناکەنەوە !!
.من بە هۆی ئەو بەردەوامی و تەمەنە درێژەی کە لە منداڵییەوە گوێ لە گۆرانیەکانی زیرەک دەگرم ، دەتوانم داهێنانەکانی بە سەر ئەم چەند خاڵە دابەش بکەم :
١- ئەو گۆرانیانەی کە بە شێعرو ئاواز هی خۆیەتی .
٢- ئەو گۆرانیانە کە شێعرەکان شیعری شاعرانی ناسراوانی کوردن و ئاوازی هی زیرەکە .
٣- ئەو گۆرانیە فۆلکلۆریانەی کە زیرەک لە هەموو ناوچەو زارو بنزارەکوردیەکان وەری گرتووەو بە شێعرو ئاوازەوە گۆڕانکاری تێداکردووە .
٤- ئەو گۆرانیانەی کە لە میللەتانی تر وەری گرتووەو گۆڕانکاری لە شێعرو ئاوزەکاندا کردووە .
٥- ئەو گۆرانیانەی کە تەنیا ئاوازەکەی لە میللەتانی تر وەرگرتووەو گۆڕانی تێداکردووەو بە شێعری خۆ یان بە شێعریکی تری فۆلکلۆر یان شیعری شاعیرانەوە گوتوویەتی.
٦- ئەو گۆرانیانەی کە شیعرەکە هی شاعیرانی کوردەو بە ئاوازەکی بیانی بە گۆڕانکاریەوە تۆماری کردووە .
٧- ئەوگۆرانیەی کە ئاوازی کەسانی ترەو بە شێعری خۆی یان شیعری شاعیرانی تر و بە شێوە گوتنی خۆی گوتوویەتی .
٨-زیرەک لە گوتنی هەموو جۆرەگۆرانیەکان دا هونەرێکی زۆری نواندووە ، چ وەک شاعیرو چ وەک ئاواز دانەرو چ لە گوتنەوەی دا ،گۆرانیەکانی دەوڵەمەندو خۆش و جوان کردووە ، لە ئاوازدا بە تێکەڵکردنی دەنگی بڕگەیی وبڕگەی مانادار وشەی جوان و پاش و پێشکردنی وشەو کورتە ڕستەو نێوە ڕستە و بەئاوازی پڕ لە ڕازاندنەوە دا، زیرەک ئەو هونەرەی لە گەڵ ئاوازەکانی نواندووە ، بە هەمان شێوە لەگەڵ شیعریشدا ئەمەی کردووە .
٩-زیرەک لە ئاوزو شێوەی گوتنی خۆیدا هێندە دەوڵەمەندە ، بەشێکی زۆری لە هەموو جۆرە گۆرانیەکان بە زیاتر لە ئاوازێک و زیاتر لە شێوە گوتنیک گوتووتەوە .

کەسایەتی هونەریی زیرەک :

هه موو ئەو تیئۆرە جۆراوجۆرانەی کە کەسایەتی داهێنەر دەخەنە بە رتیشکـــی لیکۆڵینەوە ، نـــاتوانن بەو لیکۆڵینەوانەی کە تائێســـتا کردوویانە کەسایەتی داهێنەرانەی زیرەک بەتەواوی بخوێننەوە !چۆن زیرەک بەڕاستیی کەسێکی جیایە ، جیا لە هه موو داهێنەران .هه ر بۆیە پێویست دەکـــات بە تیئۆری داهێنەرناســـیی نـــوێ و تـــایبەت ، لێکۆڵینەوە لە کەسایەتی و هونەری تایبەتی زیرەک بکەین لێر دەمەوێ باسی چەند خاڵێک بکەم کە (دکتۆر محەمەد ئەکرم ئەلعەدلونی)لە باسی داهێنەراندا باسیان دەکات و لەگەڵ کەسایەتی هونەرمەندانەی زیرەک دەگونجێن .

یەکەم: داهێنەر- توانایەکی بەرزی هه یە بۆ بیرکردنەوەو نوێکاری خۆشدەوێ .

دووەم : توانای خۆگونجاندنی بەپەلەی هه یە لەگەڵ گۆرانکاریەکان.

سێەم : زۆر پشت بە هه ست و مەشاعیرەکانی خۆی دەبەستێ .

چوارەم :بڕوای بە خۆی هه یە، هه ست دەکات دەتوانی داهێنانەکان جێ بە جێ بکات.

پێنجەم: حەز بە کاری سەرکێشی دەکات ولە ڕۆتین بێزارە.

شەشەم:ئارەزووی سەفەر وگەڕانی زۆری هه یە .

حەوتەم :بەڕەوشتە بەڵـــام ، قســـە لەڕووەو ســـەربەخۆیەو کەیفـــی بەدەسەڵات و توندوتیژی نایێ.

هه شتەم : خۆڕاگرو پشودرێژە بەرامبەر گەلەکۆیی و غەدر.

نۆیەم : بەرامبەر تـــاقیکردنەوە مرۆییەکـــانی دەورو بەروجیهـــان کراوەیەوه .

دە یەم :لەکاتی داهێناندا هه ست بە دڵخۆشی و ئاسودەییەکی زۆر دەکات .

یازدە هه م : لەزەتی زۆر لەجوانیەکان دەبینێ .

ئەم سفەتانەو زۆری تر لە کەسایەتی زیرەک دا ک□بوونەوەو زیرکیان کردبوو بەم داهێنەرەی کە ، ئاستی داهێنانی بە شێوەیەکی تایبەت بە خۆی گەیاندووتە شوێنێک کە تا ئێستا هیچ داهێنانێک پێی نەگەیشتووە .

بە بوونی ئەم خاڵانەو زۆری تریش زیرەک هێشتا لەدەرەوی هه موو تیئۆرەکان دەمێنتەوەو خاوەنی کەسایەتی دەروونی و کۆمەڵایەتی و هونەری خۆیەتی و تەواوی خاڵەکانی داهێنانی زیرەک ، زیرەک لە هه موو داهێنەرانی تر جیا دەکاتەوە ،

.چۆن هونەرمەند حەسەن زیرەک :

١-ئەلف و بێی هیچ جۆرە خوێندنێکی نەخوێندووەو نەیزانیوە بنووسێ و بخوێنێتەوە .زیرەک خۆی لە چریکەی کوردستان دەنووسێ (هاونیشتمانی خۆشەویســـت !خۆتـــان ئەزانـــن کە مـــن لە کۆکـــردنەوەی ئەم پەڕاوەدا،

تنیازمانم کاری کردوو. ل پنووس دا، بان میدیی زندی ؛ هاوسرم، یارمتی داوم).

٢-زیرک درچووی هیچ قوتابخانیکی دیارو ناسراو هونری و ناهونری نی.

٣-زیرک ب فربوونی هونرکی ل هیچ نوندک خو و اهنانکی نکردوو.

٤-زیرک شاگردی هیچ ماستایک نبووو چکی هیچ کسکی دیاری ه نگرتوو .

-٥ زیرک ل ماکی هه ژار –ئگربین ما- ژیاوو لو ما هه رلمندایو درگای دزخی بوواکردووتو.

٦-زیرک ل هه مووسزکی دایک و باوک وخانوادیی ب بش بوو .(ک ب ب گور.ک برللاب – وک منی ل د زحمت چاب).

٧-زیرک ژیانی خی لسرتاو زر لژر سفرو دست بکردوو وقناخ ب قناخ و جار لدوای جار زر ب کارسات گاوتو سر سفر و لژیانی ئابووری و کمایتی و درروونی خیدا (هه شت ن سا بووم، بووم ب عمل لکارکردنا زر ئمکرد پل).

٨-زیرک ئگرچی ب هی کسایتی لهاتوویی خی و هونر برزکی دستی زرو گوگری زرترو هه واداری زری هه بوو ، بام ؛ ئم دستان ل هاوکاری زیرک دا کمدست و سنووورداربوون ، ب پچوان دوژمن و دژانی زیرک دوت و دساتدارو دزگا ناوبدو بدکارکانی ئراق و ئران بوون . هه ربی بردوام سبری مرگی بسرو بوو درگای بندیخانی بوواکرابووو ناحزان بی ل کمین بوون . هه رئوش بوو زیرک لگ ئم هه موو ژیاندستی و کوردبوونو ئاشق جوانییی خی دواجار ناچار بوو ب هه موو قناعتو ب هند نماو بمرم و بچم ژرگل و بشری کورد نبینم !!) ئو کوردی زیرک ل ژیان دزخیکیدا بردوام جوانترین ئاوازو خشترین مقام و برزترین شعری گرانی زیرکانی بو پ داهنان و بو ئاست برزی داهنان پشکش کردوون و بولبول ئاسا دیچریکاندو کو ئاسا دیقاسپاندوخم و ئازارکانی خی میتکیی و مرڤایتی بو پ شادیو بدنگ زولال و ب هه شتیکی ب هه رزانترین نرخ و هه رب خایی دبخشی میلتکی و دیگوت زر چاک دزانم چنیان د خش بکم .)

ب ؛ ئو زیرک ک دومندترین هونرمندی جیهان بوو ل ووی ژمارری برهه می هونری و داهنانو ! دواجار ل هه ژارترین ژکانی دودوایی ژیانی بدستی شاگردانی ساواک ژهرکوژکراو ب تمنی پنجا سا و شش مانگیو ، بدی پهیواو

بە گەرووی پڕ لە ئاوازەو دڵە پڕ عەشقە کەیەوە چووە سەر کێوی ناڵە شکێن و فەرمووی (لەپآش مەرگم چ فایدە بێیتەسەرگۆڕم و حەلواو سێڕۆژم بۆ چیە !؟)
زیرەک ..کەمرد نەکاری هه بوو، نە پول و پارەیەکی هه بوو، نە خانوو ناوماڵێکی هه بوو..هه ژارو زگڕوتێک بوو ..لە هه موو هه ژاران هــه ژارتــر ! ئەو هــه ژارو زگڕوتە ..ئێســتا گەورەتریــن و دەوڵەمەندترین و بەرزترین هونەرو داهێنانی بۆ بەجێ هێشتووین .
کەسایەتی هونەرمەندانەی زیرەک :
زیرەک هه ربە سروشتەوە کەسێکی لیهاتتوو زیرەک و زانابوو،جگە لە لێهاتووی هونەری هه رکارێکی تری بە ناچاری و برسی□تیەوەکردبێ ، سەرکەوتوانە کردوویەتی میرزا کەریم خۆشناولە بارەی زەوق و کاری زیرەک لە جوانکردنی کانی مەلا ئەحمەد دەنووسێ :(سەیرم کرد ئەو چایخانە پیس و پۆخڵ وناشیرینە، بووە بە گازینۆیەکی خۆش و پاک و خاوێن وسپی کاری وچیمەنتۆکراو، هه رحەز ئەکەی لێی دانیشی .) هه رئەو زیرەکیەش چاوو گوێ و هه ست و بیرێکی پانۆڕامەیی پێدابوو، هه رلە منداڵیەوە هه رچی دەبینی و دەبیست لە مێشک و دڵی تۆمار دەبوو ، جا لە برسی□تی بوا یان دەربەدەری ، لە بەندیخانە بوایە یان ئاوارەیی ، ساغ بوایە یان نەخۆش ..هه رچی دەبیست و دەبینی دەبوون بە زەخیرەی داهێنانەکەی .
لە نێو ئەم هه موو بەد بەختی و چارە ڕەشیەیدا جاوێکی جوان بین و دڵێکی گەشبین و ئارەزووێکی لە بن نەهاتووی هه بوو ، هه تا بڵێی ئاشقە ژیان بوو ، ئاشقە جوانی و ئافەرت بوو ، ئاشقی کوردو کوردستان بوو ، ئاشقی سروشتە جوان و ڕەنگاو ڕەنگە کەی کوردستان بوو، زۆر ئاشقە هونەرو دەنگخۆشی بوو ، هونەرمەندە مەزنە کانی خۆش دەویست و باسی گەورەیی دەکردن ، لە کاسێتی ئەبوسەباح دەفەرمووێ ؛ (عەلی مەردان بەرزە ، کورد قەدری نازانی من قۆندەرەکانی دەخەمە سەر چاوم) هه تا بڵی شارەزای ئاوازو کلتوری کوردی خۆمان بوو ، بە هه موو زارو بنزارو فۆلکلۆریەکانیەوە . هه ر ئاوازێکی بیستبا ..ئاوازی ناوچەیەک لە ناوچەکانی کوردستان بوایە یان ئاوازی میللەتانی دەورو بەر ، ئەوەی ویستبای وای دەگۆڕی و دەسکاری دەکرد ، دەیکرد بە(ئاوازی زیرەکی)انە ، سەیری کە چ هونەرمەندێک هه یە ..ئاوا بە جوانی وسەرکەوتووییەوە ،شیوە زارگۆڕیی و زمانگۆڕی وئاوازگۆڕی بکات، لە نێوان بنزارو شێوەزاری کوردی و زمانەکانی کوردی وفارسی و ترکی و ئازەری وعەرەبی دا، بەبێ ئەوەی هیچ لەنگی و ناڕیکی و هه ڵەیەک بکات ، لە ڕووی گوتن و ئاوازودەربڕینی وشەو ڕستەکانی هونەری وئاوازو زانستی زاروزمانەوە . لە گۆرانی گوتن دا زیرەک زمانڕەوانترین گۆرانیبێژە کە وشەکانی جوان و دەوڵەمەندو

گەرم و شێرین دەکات .
زیرەک و مۆسیقا :
زیرەک لە ژێر ناوی (هونەر و مۆسیقا) بە شێعرزەر پسپۆرانە لە (چریکەی کوردستان)ی خۆیدا باسی هونەرو مۆسیقاو ئامیرە مۆسیقییەکان و جۆری دەنگیان و کاریگەریان لە سەر گوێگر دەکات . ناوی زیاتر لە چل ئامێری مۆسیقا دەهێنێ و کەم و زۆر باسی مێژوو وڵات و نەتەوەکانیشیان دەکات و دەنووسێ :

مۆسیقا ! شەرتە هاوڕازم تۆ بی
پاشی مردنیش دەمسازم تۆبی
مۆسیقا ! هه ر تۆی روح و گیانی من
مۆسیقا ! خۆشی بە ژیانی من

ئەمە دەری دەخات کە زیرەک چ بە هۆشیاری و زانایییەوە لەگەڵ مۆسیقا ژیاوە . سەیریکە چۆن باسی یەک یەکی ئامیرەکان دەکات :

((تەنبوور)) نەجیبە،سەدای زۆر گەرمە
دەنگی مەحزوونە پەردەی لە بەرمە
((دووتار)) و ((گیتار))، شاگردی ((سێ تار))
دەنگیان هەند خۆشە ، لە دڵ دەبەن بار
دەنگی ((ماندەلین))،گرمەی((ترۆمپێت))
دەتخاتە خەیاڵ سواری ئەسپی کوێت

بەمجۆرە بەدوا دادەڕواو ناوی زۆر ئامێر دێنی کە تا ئێستاش لە نێو ئەدەبیاتی مۆسیقای ئێمەدا ، بەم ڕوونی و شارەزاییەوە ناویان نابیسین ! چ جای ٦٥ ساڵ بەر لە ئەمڕۆ ، کە ئەمە ش بە زیرەکی نەخوێندەوار دەچێتە پاڵ داهێنان و زیرەکی و شارەزاییەکەی ، جگە لە باسی ئامیرەکان و جۆری ئاوازیان و کاریگەرییەکانیان لەسەر دڵ و دەروونی گوێگر ، ئەوا بە شێعر نووسینی ئەم بابەتەش جارێکی تر زیرەک دەباتە پال ئەو شاعیرانەی کە هونەری شیعریان بە فێربوون و زانست بە تایبەت زانستی مۆسیقا بە کارهێناوە .
ئەم شێعرەی (هونەرو مۆشیقا)یەی زیرەک دەقێکی گەورەو بەردەستە بە بەزانستی خوێندنەوەی زانیاریە هونەری و مۆسیقیەکانی زیرەک و شێاوی ئەوەیە پسپۆرانی مۆسیقا بە وردی و زانستیەوە لێی بکۆڵنەوەو توانای زانیاری و هوشیاری زیرەک لەم ڕووەوە دەربخەن .

تیئۆرەی زیرەک بە بەکوردی کردنی ئاوازە بیانییەکان .
هونەرمەندیی زیرەک لە تەنیا سنوورێک نەوەستاوە ، پێش ئەوەی باسی بەکوردی کردنی ئاوازە بیانییەکان بکەین ، واچاکە باسی ئەوەش بکەین کە زیرەک ئاوازە زاراوە ییە کوردییەکانیشی کردووە بە (ئاوازی زیرەکی) ١* چۆن زیرەک بەتەواوی شارەزای ئاوازو کلتوری هه موو

ناوچەو زارو بنزارەکوردیەکان بووە و زەریانی گۆڕیوە بە – ئاوازی
زیرەکی – سەیرکە :
*ئاوازی (لەوەی) دایە دایە وەختی جەنگەی گۆڕیوە بە (لایە لایەت
بەدەکەم ، بەلکم خەو بتباتەوە)
*ئەزیە زەزیە تەم دارە مەوی – لەئاوازەکی هە ورامیەوە وەریگرتوو
-.
*مەیرە مەیرە- ی لە ئاوزەکی کرمانجی سەروو وەرگرتووە .
*فەلەکە براینە فەلەکە- ی لە ئاوزی حەیرانی دەشتی هە ولەر
وەرگرتووە .
زەریتریش .لەرەدا پسپۆرانی مۆسیقاو ئاوازی کوردی دەتوانن ،
ئاوازەکانی ئەم گۆرانیانەو زۆری تری زاراوەکوردیەکان بدۆزنەوە
تایبەتمەندیەکانیان لەرووی – دەنگە مۆسیقی – و خوێندنەوە
نەتەییەکان – دەستنیشان بکەن و بەراوردیان بکەن لە گەڵ ئەو
گۆڕانکاریانەی کە زیرەک کردوویەتی و ئاوازە تازەکەی لە برهه م
هێناوە .
-دەتوانین ئاوا هەلکاری بۆ بکەین : -(دەستنیشانکردنی
تایبەتمەندیەکانی ئاوازەکە پێش دەسکاری زیرەک) -(دەستنیشانکردنی
تایبەتمەندی ئاوازەکەی زیرەک دوای دەسکاریەکە) -(دواتر سەیری ئەو
گۆڕانکاریانە بکرێ کە زیرەک لە ئاوازەکەدا کردوویەتی)
-بۆ نموونە :
– چی لابردووە ؟ -چی دەسکاری کردووە ؟ -چی زیادکردووە ؟
ئەگەر ئەمە لە گەڵ هە موو ئەو گۆرانیانە بکەین کە زیرەک لە
ئاوازە جیاجیاکانی شێوەزارە جیاجیاکان کردوویەتی ، لە ئەنجام
ئەوە دەردەکەوە کە زیرەک لە گەڵ هە ر شێوە زارێک و ئاوازێک
کردوویەتی وبە کەی ئەم گۆڕانکاری و لابردن و زیادکردن و دەستکاری
کردنە ، دەگەینە هەڵەی تئیۆرەکە و بۆمان ڕوون دەبێتە وە کە زیرەک
لەسەر چ یاسایەکی مۆسیقا داهێنانی لە ئاوازە فۆلکلۆری و
شێوەزارەکانی کردووە .
تیئۆری گۆڕانکاریی ئاوازە بیانیەکان :
بە گوێرە گرتن لە تەواوی گۆرانیەکانی زیرەک ، بە تایبەت ئەو
گۆرانیانەی ئاوازەکانیان لە گۆڕان و دەستکاری و زیادکردنی ئاوازە
بیانیەکان کردوویەتی و ئاوزەکی زیرەکی کوردی بەرهە مهێناوە .
بە هە مان شێوەی گۆڕینی ئاوازە کوردیە شێوەزارە جیاجیاکان زیرەک
ئاوازی میللەتە جیاجیاکانیشی گۆڕیوەو ئاوازی نوێی و زیرەکیانەی
کوردی بەرهە مهێناوە ، بە دۆزینەوەی تیئۆری ئەم داهێنانەش دیسان
پسپۆرانی مۆسیقای کوردی بە تایبەت و پسپۆرانی مۆسیقا بە گشتی
دەتوانن :

یەکەم : تایبەتمەندیی کلتوروئاوازی هه ریەک لە ئەو میللەتانە دەستنیشان بکەین کە زیرەک ئاوازی لێورگرتوون ،وەک فارس و ترک و ئازەرو عەرەب و ئەرمەن وهیند و یۆنان و ئینگلیزو ڕوس و… تادوایی .

دووەم: دەستنیشانکردنی ئەو ئاوازە تایبەتەی بۆ نموونە کەزیرەک لە فارسی وەری گرتووە .

سێیەم : دەستنیشانکردنی ئەو گۆرانیەی تایبەت لەو ئاوزە فارسیە وە زیرەک دایهێناوە .

چوارەم : زیرەک چی لە ئاوازو دەنگەکان زیادکردووە ؟

پێنجەم : زیرەک چی دەنگ وئاوزەکان لابردووە ؟

شەشەم : زیرەک لە دەنگ و ئاوزەکە چی دەسکاری کردووە ؟

حەوتەم : دواجار زیرەک چ جۆرەداهێنانێکی لەو گۆرانیە کردووە ؟

ئەگەر پسپۆران بەوردی و زاناییەوە ئەم کارە لە گەڵ هه موو ئەو زمانانەوە بکەن کە زیرەک ئاوازی لێوەرگرتوون و داهێنانی پێکردووە ، دەردەکەوێ زیرەک بە چ سیستەمێکی گۆڕانکاری لە ئاوزە دەستنیشانکراوەکان ئەم هه موو داهێنانە مەزنەی کردووەو ئاوازی کوردی پێ دەوڵەمەندو چالاک و نوێ کردووتەوە .

زانستی مۆسیقای دەروونی :

گۆرانی گوتنی زیرەک زۆر ڕەهه ندە ، بۆ نموونە ئەگەر بتەوێ لێکۆڵینەوە لە ئاوازی گۆرانیەکی زیرەک بکەیت ، ئەگەر لە چاوی زانستی دەروونناسی مۆسیقاوە ش لێی نەکۆڵیەوە ، ئەوا کارەکەت نا تەواو دەبێت ، چۆن زیرەک هه ر هه موو گۆرانیەکانی کاریگەری دەروونیان بەسەرەویەو ئەم کاریگەریەش هێزێکە لە هێزەکانی داهێنانی زیرەک . سەیرکە لە گەنجی و لەشاری بەغدادا دەڵێ : (هه روەک سەماوەر لە گڕو لە جۆشم خەلکی غەم دەکڕێ من غەم دەفرۆشم) و هه ر لەو بەغدایە هاوار دەکات (بێکەسم لە و بەغدایە !!)کەچێ لە نەخۆشی و پیریی داو لە نە خۆشخانە دەفەرمووێ □ ساقی ئ□ب□ی منت وە ئەستۆ – دنیایەو وەسیەت ئەکەم لە لای تۆ –گەر هاتوو مردم هه ربە مەی بمشۆ – گریانم ناوی بۆم مەکەن شێوەن و ڕۆڕۆ – ئاخی پیریەتیم هێناوە شنۆ) ئەم ڕستە کورتانە پڕاو پڕن لە هه ستی دەروونی چەند ڕەهه ندە ، (بێکەسی بەغداو ئاخی پیریەتی شنۆ)بەغداو گەنجی و ئاوارەیی و بێ کەسێێ !! شنۆو ئاخی پیریی و نەخۆشی ! ئەم ڕستە کورتانە پڕاوپڕن لە هه ستی دەروونی گەرم و ساردو دژ بەیەک ، کەچی هه رئەوە زیرەکە دەتوانێ لە هه موو کاتێکدا و هه موو حاڵەتێکی کۆمەڵایەتی و دەروونیی جەستەیی خۆی بکات بە هۆی داهێنان .

پێشتر گوتمان زیرەک بە چاوو هەستی پانۆڕامەیی سەیری سروشت و کۆمەڵ و ژیانی دەکرد ، بۆ ئەو هەر مرۆڤ هێ نە بوو بە داهێنان ، بەڵکو گڤەی باوو خوڕەی ئاوو دەنگی مەل و حیلەی ئەسپ و دەنگی قازو بازو قومریش ئاوازو دەنگی سود لێوەرگرتن بوون . هەر بۆیە پسپۆران لە دۆزینەوەی تایبەتمەندییەکانی (دەنگی زیرەکی)دا ئەرکی گران و زانستیانەی زۆریان لە پێشە . هەر لەبەر ئەمەش چۆن بەدوای ڕێشە ئاوازیەکانی زارو بنزارە کوردیەکان و ئاوازی میللەتەکانی دەوروبەردا دەگەڕێن ، ئاواش پێویستە لە نەو گۆرانیەکانی زیرەکدا بە دوای دەنگە سروشتیەکان و دەنگی مەل و باڵندەو ئاسک و ئەسپیشدا بگەڕێن . بگەڕێن و بزانن چۆنی بەکارهێناون و چ داهێنانێکی پێ کردوون ؟!

١٥-١٨/٦/٢٠١٩-هەولێر

---

*١- ئاوازی زیرەکی :مەبەست هونەرو ئاوازو گوتنی تایبەتی هونەرمەند حەسەن زیرەکە ، کە نە وەک کەسێ لە ڕابردوو ، نە ئێستا لە کەس دەچێ و نە لەدا هاتووش کەسێکی زیرک ئاسا پەیدا دەبێت .